

V. 7. VLASTIVĚDA

CHARAKTERISTIKA VYUČOVACÍHO PŘEDMĚTU

Vyučovací předmět **vlastivěda** vychází ze vzdělávací oblasti **Člověk a jeho svět**. Tato vzdělávací oblast je jedinou vzdělávací oblastí RVP ZV, která je koncipována pouze pro 1. stupeň základního vzdělávání. V předmětu **prvouka** jsou realizovány očekávané výstupy všech tematických okruhů vzdělávací oblasti **Člověk a jeho svět** pro 1. období (1. – 3. ročník). Očekávané výstupy oboru pro 2. období (4. – 5. ročník) jsou realizovány ve vyučovacích předmětech **vlastivěda** a **přírodověda**.

V návaznosti na vyučovací předmět **prvouka** přináší **vlastivěda** žákům základní poznatky o významných přírodních, hospodářských, společenských, kulturních a historických okolnostech života lidí a o výsledcích jejich činnosti. Seznamuje žáky s nejvýznamnějšími osobnostmi a událostmi regionálních, národních a evropských dějin, integruje poznatky, dovednosti a zkušenosti z vyučování a osobního života žáků s dalšími informacemi z tisku, rozhlasu, televize, uvádí je do souvislosti a v potřebné míře zobecňuje. Vzdělávací obsah předmětu a převážně činnostní charakter výuky směřují zejména k tomu, aby si žáci přirozeným způsobem vytvořili kladný vztah ke své rodině, škole, obci, regionu a zemi a ve které žijí a současně aby nabyli povědomí sounáležitosti se zeměmi integrované Evropy a s jinými demokratickými zeměmi světa. Hlavním cílem předmětu je vybavit žáka dostatečně pevnými základy jeho osobní a národní identity, a vytvořit mu podmínky pro jeho pozdější orientaci a uplatnění ve společnosti (v rámci České republiky i ostatních zemí Evropské unie).

Vzdělávací obsah vyučovacího předmětu **vlastivěda** vytváří přirozené základy pro výuku vyučovacích předmětů **dějepis, zeměpis a občanská výchova a rodinná výchova** ve vyšších ročnících školy.

■ OBSAHOVÉ, ČASOVÉ A ORGANIZAČNÍ VYMEZENÍ PŘEDMĚTU

V předmětu **vlastivěda** jsou realizovány očekávané výstupy tří tematických okruhů vzdělávací oblasti **Člověk a jeho svět** pro 2. období (4. – 5. ročník).

- **Místo, kde žijeme**
- **Lidé kolem nás**
- **Lidé a čas**

Zbývající tematické okruhy (**Rozmanitost přírody** a **Člověk a jeho zdraví**) jsou realizovány ve vyučovacím předmětu **přírodověda**.

V tematickém okruhu **Místo, kde žijeme** se žáci učí na základě poznávání nejbližšího okolí, vztahů a souvislostí v něm chápat organizaci života v rodině, ve škole, v obci. Důraz je kladen na dopravní výchovu, praktické poznávání místních a regionálních skutečností a na utváření přímých zkušeností žáků (např. v dopravní výchově). Různé činnosti a úkoly by měly přirozeným způsobem probudit v žácích kladný vztah k místu jejich bydliště, postupně rozvíjet jejich národní cítění a vztah k naší zemi. Ve vyučovacím předmětu **vlastivěda** se žáci seznamují se základními poznatky o krajině, minulosti a současnosti své obce (regionu, vlasti). Získávají základní informace o evropských zemích. Učí se orientovat v terénu, pracovat s mapami a používat získané vědomosti v praktických situacích.

Tematický okruh **Lidé kolem nás** směřuje k prvotním poznatkům a dovednostem budoucího občana demokratického státu. Žáci si postupně osvojují a upevňují základy vhodného chování a jednání mezi lidmi, uvědomují si význam a podstatu pomoci a solidarity mezi lidmi, vzájemné úcty, snášenlivosti a rovného postavení mužů a žen. Seznamují se se základními právy a povinnostmi, ale i s problémy, které provázejí soužití lidí.

Vyučovací předmět **vlastivěda** je zaměřen na poznávání různých druhů lidské práce a učí žáky chápat jejich souvislost s přírodními podmínkami, poznávat, jak se činnosti lidí odrážejí v tvářnosti krajiny,

charakteru staveb a v rozmanitých památkách. Žáci se seznamují se základními právy a povinnostmi občana, ale i s problémy, které provázejí soužití lidí, celou společnost nebo i svět (globální problémy).

V tematickém okruhu **Lidé a čas** se žáci učí orientovat v dějích a v čase. Poznávají, jak a proč se čas měří, jak události postupují v čase a utvářejí historii věcí a dějů. Učí se poznávat, jak se život a věci vyvíjejí a jakým změnám podléhají v čase. V tematickém okruhu se vychází od nejznámějších událostí v rodině a obci. Podstatou tematického okruhu je vyvolat u žáků zájem o minulost, o kulturní bohatství regionu. Proto je důležité, aby žáci mohli samostatně vyhledávat, získávat a zkoumat informace z dostupných zdrojů, především pak od členů své rodiny i od lidí v nejbližším okolí, aby mohli společně navštěvovat památky.

Ve vyučovacím předmětu **vlastivěda** se žáci učí orientovat v dějích a v čase. Poznávají, jak události postupují v čase a utvářejí historii věcí a dějů. Vytvářejí si základní představu o způsobu života svých předků v různých historických obdobích, při tom vycházejí od nejznámějších událostí v obci a regionu a postupují se k nejdůležitějším okamžikům v historii naší země. Podstatou tematického okruhu je vyvolat u žáků zájem o minulost a kulturní bohatství regionu i celé země a získat k němu odpovědný vztah.

Vyučovací předmět **vlastivěda** se vyučuje ve 4. – 5. ročníku s hodinovými dotacemi podle školního učebního plánu:

	4. ročník	5. ročník
Počet hodin	1+1	1
Z toho DČD*	1	0

*DČD = disponibilní časová dotace

Z kapitoly „Zařazení průřezových témat“ je zřejmé, v kterém ročníku a jakou formou se v předmětu **vlastivěda** realizují jednotlivá **průřezová témata**.

Výuka probíhá převážně v kmenových třídách, nezanedbatelná část i mimo budovu školy (tematické vycházky a exkurze, návštěva památek, sbírek regionálních muzeí, veřejné knihovny apod.). Velký význam má cílené vedení žáků k samostatnému vyhledávání, získávání a zkoumání informací z různých dostupných zdrojů (od členů své rodiny a jejího okolí, z literatury, rozhlasu, televize, tisku, apod.).

■ VÝCHOVNÉ A VZDĚLÁVACÍ STRATEGIE PŘEDMĚTU

◦ Kompetence k učení

- vedeme žáky k zodpovědnosti za jejich vzdělávání a za jejich „budoucnost“
- připravujeme žáky na celoživotní učení; učíme je vyhledávat, zpracovávat a používat potřebné informace z různých zdrojů
- učíme žáky vybrat ze studijních materiálů základní informace, rozlišit podstatné od nepodstatného a s pomocí vyučujícího získané základní informace zpracovat do formy přehledných poznámek
- rozlišujeme základní a rozšiřující učivo, přihlížíme k individuálním možnostem každého žáka
- jako součást hodnocení poskytujeme návod, jak pokračovat ve vzdělávání, jak odstranit nedostatky
- vedeme žáky k osvojení obecně používaných znaků a symbolů (značek na mapě)

◦ Kompetence k řešení problémů

- učíme žáky samostatně řešit běžné životní situace
- učíme žáky přivolat pomoc v případě ohrožení vlastní nebo jiné osoby; na modelových příkladech učíme žáky algoritmu řešení problémů
- učíme žáky poznat své vlastní problémy nejen při osvojování učiva, popsat je, svěřit se s nimi a požádat o radu

- nabízíme možnosti řešení problému, ale ponecháváme žákům vlastní odpovědnost za jejich vyřešení
- učíme žáky přijímat důsledky svých rozhodnutí
- učíme žáky, jak některým problémům předcházet, vedeme žáky k pravidelné přípravě na hodinu
- podporujeme samostatnost, tvořivost a logické myšlení
- podporujeme týmovou spolupráci při řešení problémů
- neustále monitorujeme, jak žáci zvládají řešení problémů

◦ **Kompetence komunikativní**

- připravujeme žáky na zvládnutí komunikace s jinými lidmi v obtížných a ohrožujících situacích
- podporujeme různé formy komunikace (s místními obyvateli, pamětníky, pracovníky regionálních muzeí, knihoven, apod.)
- klademe důraz na „kulturní úroveň“ komunikace, vedeme žáky k tomu, aby předávali své zkušenosti a poznatky z cestování svým spolužákům
- vedeme žáky k osvojení základních pravidel komunikace (střídání role posluchače a mluvčího)
- učíme žáky publikovat a prezentovat své názory a zkušenosti (ve školní časopisu, místním tisku, na webových stránkách školy, formou prezentace před spolužáky apod.)
- učíme žáky rozumět běžně používaným obrazovým materiálům (čtení z mapy)

◦ **Kompetence sociální a personální**

- učíme žáky chápat různé sociální postavení různých lidí v historii naší země a vyvozovat analogie k současnosti
- učíme žáky pracovat v týmech, učíme je vnímat vzájemné odlišnosti jako podmínku efektivní spolupráce
- učíme žáky kriticky hodnotit práci týmu, svoji práci v týmu i práci ostatních členů týmu
- rozvíjíme schopnost žáků zastávat v týmu různé role
- učíme žáky navozovat a udržovat přátelské vztahy na základě respektu, tolerance a empatie
- podporujeme vzájemnou pomoc žáků, vytváříme situace, kdy se žáci vzájemně potřebují

◦ **Kompetence občanské**

- podporujeme různé formální i neformální způsoby spolupráce s obcí, policií, složkami IZS apod.
- učíme žáky základům demokracie, tolerance a vzájemného soužití
- vedeme žáky k národní hrdosti, k ochraně životního prostředí, kulturního a přírodního bohatství, k myšlence "evropanství"
- důsledně vyžadujeme dodržování pravidel chování stanovených školním řádem ve škole i při mimoškolních akcích, vedeme žáky k pochopení nutnosti stanovení pravidel a jejich respektování
- učíme žáky rozpoznávat nevhodné a rizikové chování a uvědomovat si jeho možné důsledky
- seznamujeme žáky s nebezpečím zneužívání vlastní osoby a poskytujeme návod, jak tyto situace řešit
- vedeme žáky k aktivní ochraně jejich zdraví

◦ **Kompetence pracovní**

- vedeme žáky k pozitivnímu vztahu k práci, žádnou práci netrestáme
- kvalitně odvedenou práci vždy pochválíme
- při výuce vytváříme podnětné a tvořivé pracovní prostředí, měníme pracovní podmínky, žáky vedeme k adaptaci na nové pracovní podmínky
- různými formami (exkurze, film, beseda apod.) seznamujeme žáky s různými profesemi a s jejich možnostmi budoucího pracovního uplatnění v rámci Evropské unie – cíleně ujasňujeme představu žáků o reálné podobě jejich budoucího povolání a o volbě vhodného dalšího studia

◦ **Kompetence digitální**

- klademe důraz na vytváření společných pravidel chování ve třídě včetně pravidel při práci s technologiemi a na jejich dodržování
- vedeme žáky k dodržování pravidel chování při interakci v digitálním prostředí, k ochraně osobních údajů a k uvědomění si, které údaje je vhodné, a naopak nevhodné o sobě zveřejňovat a proč

- vedeme žáky k respektování autorských práv při využívání obrázků, videí a informací
- vedeme žáky ke zdravému používání online technologií, k uvědomění si zdravotních rizik, která mohou nastat při jejich dlouhodobém používání, a k jejich předcházení, např. zařazováním relaxačních chviliek

■ OČEKÁVANÉ VÝSTUPY (OVO) VZDĚLÁVACÍHO OBORU ČLOVĚK A JEHO SVĚT (vybrané pro výuku vlastivědy)

1. MÍSTO, KDE ŽIJEME

Očekávané výstupy – 2. období (4. - 5. ročník)

žák

ČJS-5-1-01 určí a vysvětlí polohu svého bydliště nebo pobytu vzhledem ke krajině a státu

ČJS-5-1-02 určí světové strany v přírodě i podle mapy, orientuje se podle nich a řídí se podle zásad bezpečného pohybu a pobytu v přírodě

ČJS-5-1-03 rozlišuje mezi náčrtky, plány a základními typy map; vyhledává jednoduché údaje o přírodních podmínkách a sídlištích lidí na mapách naší republiky, Evropy

ČJS-5-1-04 vyhledá typické regionální zvláštnosti přírody, osídlení, hospodářství a kultury, jednoduchým způsobem posoudí jejich význam

ČJS-5-1-05 porovná způsob života a přírodu v naší vlasti i v jiných zemích

ČJS-5-1-06 rozlišuje hlavní orgány státní moci a některé jejich zástupce, symboly našeho státu a jejich význam

Učivo:

okolní krajina (místní oblast, region) - zemský povrch a jeho tvary, vodstvo na pevnině, rozšíření půd, rostlinstva a živočichů, vliv krajiny na život lidí, působení lidí na krajinu a životní prostředí, orientační body a linie, světové strany

regiony ČR - Praha a vybrané oblasti ČR, surovinové zdroje, výroba, služby a obchod

naše vlast - domov, krajina, národ, základy státního zřízení a politického systému ČR, státní správa a samospráva, státní symboly, armáda ČR

Evropa a svět - kontinenty, evropské státy, EU, cestování

mapy obecně zeměpisné a tematické - obsah, grafika, vysvětlivky

Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:

Očekávané výstupy

žák

ČJS-5-1-01p popíše polohu svého bydliště na mapě, začlení svou obec (město) do příslušného kraje

ČJS-5-1-01p, ČJS-5-1-02p orientuje se na mapě České republiky, určí světové strany

ČJS-5-1-02p řídí se zásadami bezpečného pohybu a pobytu v přírodě

ČJS-5-1-03p má základní znalosti o České republice a její zeměpisné poloze v Evropě

ČJS-5-1-04p uvede pamětihodnosti, zvláštnosti a zajímavosti regionu, ve kterém bydlí

ČJS-5-1-05p sdělí poznatky a zážitky z vlastních cest

ČJS-5-1-06p pozná státní symboly České republiky

Učivo:

obec - poloha v krajině, minulost a současnost obce, kulturní a historické zajímavosti

okolní krajina - charakteristické znaky krajiny, regionální zajímavosti, působení lidí na krajinu
Česká republika - orientace na mapě ČR, hranice státu, povrch a podnebí, města, obyvatelstvo, státní symboly

Evropa - sousední státy a jejich hlavní města, vyprávění vlastních zážitků z cestování

mapa - čtení z mapy: barvy, značky, světové strany, mapa ČR a místní krajiny, turistická mapa
zásady bezpečného pobytu v přírodě

2. LIDÉ KOLEM NÁS

1. stupeň

Očekávané výstupy – 2. období (4. - 5. ročník)

žák

ČJS-5-2-01 vyjádří na základě vlastních zkušeností základní vztahy mezi lidmi, vyvodí a dodržuje pravidla pro soužití ve škole, mezi chlapci a dívkami, v rodině, v obci (městě)

ČJS-5-2-02 rozpozná ve svém okolí jednání a chování, která se už tolerovat nemohou

ČJS-5-2-03 orientuje se v základních formách vlastnictví, používá peníze v běžných situacích, odhadne a zkontroluje cenu nákupu a vrácené peníze, na příkladu ukáže nemožnost realizace všech chtěných výdajů; vysvětlí jak spořit, kdy si půjčovat a jak vracet dluhy

Učivo:

soužití lidí - mezilidské vztahy, komunikace, principy demokracie,

chování lidí - vlastnosti lidí, pravidla slušného chování – ohleduplnost, etické zásady, předcházení konfliktům

právo a spravedlnost - základní lidská práva a práva dítěte, práva a povinnosti žáků školy

vlastnictví - soukromé, veřejné, osobní, společné; rozpočet, příjmy a výdaje domácnosti; hotovostní a bezhotovostní forma peněz, způsoby placení; banka jako správce peněz, úspory a půjčky

Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:

Očekávané výstupy

žák

ČJS-5-2-01p pravidla pro soužití ve škole, v rodině, v obci (městě)

ČJS-5-2-02p rozpozná nevhodné jednání a chování vrstevníků a dospělých

ČJS-5-2-02p uvede základní práva dítěte, práva a povinnosti žáka školy

ČJS-5-2-03p používá peníze v běžných situacích, odhadne a zkontroluje cenu jednoduchého nákupu a vrácené peníze

ČJS-5-2-03p porovná svá přání a potřeby se svými finančními možnostmi, uvede příklady rizik půjčování peněz

ČJS-5-2-03p sestaví jednoduchý osobní/rodinný rozpočet, uvede příklady základních příjmů a výdajů

Učivo:

rodina a společnost - příbuzenské vztahy v rodině, práva a povinnosti členů rodiny; mezilidské vztahy, základní pravidla společenského chování, nabídka zájmových činností

právo a spravedlnost - základní práva dítěte, práva a povinnosti žáka školy, školní řád a vnitřní řád školy; protiprávní jednání (krádež, šikanování, zneužívání, týrání) a jeho postih

osobní bezpečí - chování v rizikovém prostředí a v krizových situacích, nebezpečí zneužívání a způsoby, jak se mu bránit, ochrana proti agresivním jedincům, služby odborné pomoci (pomáhající org.)

nakupování, různé formy placení

finanční půjčky - výhody a rizika půjček, reálné posouzení vlastních finančních možností

3. LIDÉ A ČAS

1. stupeň

Očekávané výstupy – 2. období (4. - 5. ročník)

žák

ČJS-5-3-01 pracuje s časovými údaji a využívá zjištěných údajů k pochopení vztahů mezi ději a mezi jevy

ČJS-5-3-02 využívá knihoven, sbírek muzeí a galerií jako informačních zdrojů pro pochopení minulosti

ČJS-5-3-03 srovnává a hodnotí na vybraných ukázkách způsob života a práce předků na našem území v minulosti a současnosti s využitím regionálních specifik

Učivo:

orientace v čase a časový řád - dějiny jako časový sled událostí, kalendáře, letopočet, generace
současnost a minulost v našem životě - proměny způsobu života, bydlení, předměty denní potřeby, průběh lidského života, státní svátky a významné dny

regionální památky - péče o památky, lidé a obory zkoumající minulost

báje, mýty, pověsti - minulost kraje a předků, domov, vlast, rodný kraj

Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:

Očekávané výstupy

žák

ČJS-5-3-03p rozeznává rozdíl mezi životem dnes a života v dávných dobách

ČJS-5-3-03p uvede významné události, které se vztahují k regionu a kraji

ČJS-5-3-03p vyjmenuje nejvýznamnější kulturní, historické a přírodní památky v okolí svého bydliště

Učivo:

orientace v čase - významné dny a státní svátky (zvyky a tradice oslav)

naše země v dávných dobách - způsob života v pravěku, Slované, Cyril a Metoděj, Velkomoravská říše, Karel IV.

současnost a minulost v našem životě - proměny způsobu života, významné historické objekty v regionu a České republice, pověsti z minulosti českého státu a regionální pověsti